
I.

Értekezések, apróbb közlések, kivonatok.

1) A' most járvány náthahurutról.

Kö z l i

Dr. Csorb a József.

Communis igitur febris ideo communiter omnes invadit, quod eundem spiritum vitiosum omnes adtrahant. Hippocrates.

Ha valamely időszakasz segítette az emberi ész kifejlődésében, vagy, hogy szorosán körömben maradjak, az orvosi eszméletet előhaladásában; ugy bizonyára ezen két esztendőnek sokat köszönhetünk a' földről magasabbra emelkedésünkben, az egyes esetnek közönséges törvények alá vitelében, a' betegség okát nem csupa evésben ivásban, érintkezésben *) (ragályban)'s így a' védlést is csak az ész gyermeki korához mérve a' zárkozás utján való keresésben!! — Ugy van a' most Pétervártól már Londonig elterjedt hurut, még pedig nem szakadatlanul — (mert vidékeket hagyott mentten, vagy ha elébb átugrotta is valamelyiket, oda későbbben visszatért); ennek az

*) Con és tago vel tango a' deák classicusoknál annyit tesz mint érintem, illetem, innen contagio, contagium, contages, contactus mint synonymumokat látjuk Mártonunk Lexiconában is 1818: így századunk Hippokratése Hildenbraud szerint a' következtetést vesszük az ok helyett.

emberi ész által meg nem fogható utja elevenen ábrázolja előttünk azon igazságot, hogy a' járvány betegségek' oka, bár még physikánk azt előnkbe nem terjesztheti, a' levegőben van. Talán támad ennek is egy Franklinja, mint a' villámnyagnak, 's majd lassanként többet tudnak arról, és a' nagy Stoll *) óhajításában kifejezett fontos hiány idővel pótoltatik!! Szóllani-vágyom nem engedi hogy várjak, míg magamnak Witwer munkáját, melly a' járvány köhögéseket idősorral (chronologice) előadja, megszerezhetném, 's csak azon kevésből, a' mit körömben tapasztalok, ébredt sejdítem' kimondom: Van rend, és sor a' természetben, melly szerint az emberi nemzetet a' betegségek járványosan meglepik, 's ezek az egész egyetem' fennállására tartozván, tőlök az országot, vidéket vagy helységet épen olly kevéssé lehet védni, mint a' hidegtől vagy melegtől; hanem az egymiknek lehet magokat ésszel, vigyázattal, a' jó tanács elfogadásával óvni, mint a' természet más viszontagsági ellen is.

Valescus által leirt, 1387ben, vagy Timaeus-tól feljegyzett, 1538ban uralkodott, és több irók, nevezetesen Hoffman Fridrik által említett járványhurutokat mint a' homályos időből valókat elhallgat-

*) An eadem stationariae post aliquot emensa annorum curricula certo, ac stabili quodam ordine recurrunt: num earum definitus quidam sit numerus, an vero novae subinde nascantur, determinari non potest, ob defectum observationum multis annis continuis, per industrios medicos eodem in loco capiendarum, et cum aliis, alibi institutis comparandarum. Aphor. xxviiij.

ván, megemlítem Lentin után az 1733kit, és az 1782—3kit, és akár ki is nem esmer-e a' miénkre? melly most 1833 tavasztól fogva, annyira uralkodik, hogy azt ritka ember kerüli-el, még az sem, ki fogházba van zárva *).

Azt mondja Lentin **): „azon influenza, melly „1733ban uralkodott, midőn a' nagy Boerhave van „Swieten tanítója volt, 's melly egész Európát át „járta, az 1782ikihez általjában hasonló volt. Nem „lesz kedvetlen némelly olvasóimnak, ha annak „leírását van-Swieten naplókönyvéből véve itt ol „vashatják: Ezen betegség (így ír van Swieten) majd nem minden embert meg lepett, a' beteg egész testében nehézséget, 's mellében, oldalaiban vagy testének más résziben kóborló, de nem nyilamló fájdalmat érzett; a' feje nehéz volt, a' bőrön valamelly borzadás futkosott; a' nehéznátha, száraz köhögés előállott; sok betegnek képe felpuffadt, szemei vörösek voltak, némellyek bérekedtek, és köhögéskor olly fájdalmat éreztek, mintha a' légső kisebbedett volna (én ide teszem még azon szorító kedvetlen fájdalmat, mellyet a' szív gödrében majd minden beteg érez most nálunk;) mások elvesztették étvágyokat; a' nyelv száraz volt, általjában ugy látszott, hogy a' száj, az orr, a' torok és nyeldek-

*) Figyelemre méltó, hogy mind a' három nevezetes járvány egyik a' másik után ötven esztendő mulva következett. —

**) Beyträge zur ausübenden Arzneywissenschaft. Leipzig 1797.

Iő egész takonyhártyája könnyebben meggyuladt.

A' szerint a' mint ezen részek közül egyik vagy másik szenvedett inkább, különféle jelenetek származtak. Így ha a' toroknak volt baja, előállott a' torokgyék *); ha a' nátha a' légszőre vagy a' tüdőre adta magát, akkor igen súlyos hurutban szenvedett a' beteg, nehezen lehellett, bérekedt, és a' torka szárazságával sokat bajlódott; ha az orr volt inkább elfogva, akkor szüntelen folyt abból valami vékony víz, melly később sárga lett; ha a' homlok-öböl szenvedett, ugy a' fejfájás igen nagy volt, melly azonban egy érvágásra enyhült, de a' ki bocsátott vér nem volt gyuladós. Ha a' garat és gyomor szenvedett, ugy émelygése volt a' betegnek, másoknál a' belekre vetette magát a' katarhus, és sok fájdalmat 's hasmenést okozott“.

Nékem alkalmatosságom vala ez évi Május elején Bécsben lenni, és tapasztalni ezen betegség terjedését, sőt magamon erejét is, és gyógyítás módját; 's mikorra haza jöttem orvosi munkásságom körében csak nem minden ember abban szenvedett.

Alakját a' mostaninak le sem irom, 's csak van-Swietennek említett szavaira utasítom az olva-

*) Angina-Bräun, torokgyék még ekkor igen szélesen vették; lásd ezt Gebhárdt gyógyítás tudománya alapvonatjaiban jelesen előadva. Lap. 339.

sót, azt adván hozzá, hogy ezen előkép szerint leirhatatlan lejtőn (nuance) lehet azt látni az egymikben, még pedig nem annyira a' személyes testi tulajdonságban alapulva, mint az okoknak p. o. nagyobb meghűtésnek, hevítő italoknak béhatásoktól függve. — Ugy van: ezen náthahurut igen egyforma mértékben lep meg erőset, gyengét, fiatal, öreget, és tőle, ha az életrendet ahoz képest szabják 5—7 nap, az estvénkénti lázacska izzadással végződén, könnyen megszabadulnak. Ellenben ha annak kezdetekor, vagy folytában a' beteg magát meghüti, — hevítő italokat iszik, olly láz következik, a' véredények és idegek olly zavarodásba jönnek, sőt ha talán bosszúság, harag által az epe megzavartatik, olly májgörcsök is mutatkoztak, hogy a' tapasztalt practicus is betegjével együtt próbára jut. Láttam orr-vérzéssel végződni 3—5—7—ik napon, (azon kívül, hogy éjjelenként véres takony izzadt-ki az orr vagy száj üregében) láttam több eseteket, mellyekben a' gyakori szék sok savós nedvességgel, véres pelyhekkel volt vegyítve, minden nagyobb hascsikarás nélkül; láttam sokakat a' betegség 8—10—12 napján a' hurutos-ideges láz minden jeleivel igen sok zöld taknyot, az összezuzott fü levéhez hasonlót, köpdösni: de láttam másokat, kik betegségök kezdetén hevítő itallal akarván szomjokat, nyelvök szárazságát enyhíteni, érverések olly feszessé, olly telivé lett, tüzességek ugy növekedett, nyughatatlanságok, nehéz lehelletek olly fokra lépett, hogy küzdésökön, fulladozásokon érvágással kellett segítni; de láttam olly példát is, hol noha a' kibocsátott vérnek vastag, szíjas lobbártyája, az utána következett könnyebbség, a' beteg' testét meglepett egyenlő izzadás

az érvágást helybehagyták; mindazáltal estvére kelve a' köhögés, nehéz lehellet, kinzó mellszorongatás ismét elő-állottak, 's noha ismét vér bocsáttatott, a' mellre hólyagtapsz tétetett, és belsőkép is digitalis, calomela adatott, még is már reggelre (nagy sebességgel) a' szem béesett, kék vonal vévén azt körül, — kicsipásodott, az arcz közepe megtarjagosodott, az orrlyukak megporosodtak, a' nyelv száraz, noha nem fekete, hanem fehér lett, kivált hegye mintegy porcz keménységüvé vált, egyébiránt széke mérséklett volt, és illy helyzetben az orvos scylla és charybdis közt lévén t. i. a' taknyos hártya gyuladását az egész lehellő utakon látván, tudván; ellenben az ideg-rendszer szenvedését, az életerő kicsiny visszahatását is észrevévén, — hijába okoskodott, hogy itt igaz gyengeség nem lehet, hanem van az, a' melly az erő elnyomatásából (ex viribus suppressis) származik — hijába mondom, mert a' beteg teljes eszmélettel, öntudással görcsöket kapván elhunyt. Dum Roma se liberat perit Saguntum. —

A' testbonczolás sok világosságot adna illy esetekben, de falu helyen igen ritka háznál lehet még ezen engedelmet nyernünk! — A' holttest külsője semmi jelét nem mutatta a' belső fenésedésnek, 's azért azt kell hinni, hogy a' légsők hártagyuladása miatt görcsös állapotba jutott tüdő szélütésbe (paralysis) esett, 's a' halál így történt.

Egyébiránt ez, 's más illy forma, sőt az egész járvány vizsgálásából ezen háromlatokat huztam:

1) Azon közönséges tulajdonságon kívül, melly a' catarrhust, a' bőrnek nemes határozása, és a' belső részekkel ellenkező vagy együtt-szenvedő természete miatt általában fontosabbnak bélyegezi, mint

sokan gondolják, mondom ezen fontosságon kívül is van ezen hurut járványnak valami rossz indulatu sajátsága, melly nem csak meghütéstől, és így a' meleg vagy hideg mennyiségétől, hanem valóban a' levegő minemiségétől, a' járványos tulajdonságtól függ.

2) Legnagyobb veszedelembé jutnak azon betegek, kik hideget, vagy szeszes italt isznak.

3) Az érverés könnyen megcsalja az orvost, és a' vérbocsátásban vigyázónak kell lenni; 's eszében tartsa Lentin után a' Galenus catarrhalis plenitudóját, és tanácsosabb többször kevesebb vért bocsátani, mint egyszerre sokat.

4) A' hólyaghuzó tapasznak, a' szív gödre tájára, vagy a' mustárkovásznak sürgető esetben az egész mellre borítása szinte megfoghatatlan hamar következő hasznot szül.

5) A' közönséges izzasztó mód mellett a' bódítók sorából majd Hyoscyamushoz, majd Digitalishoz majd Opiumhoz kell, különösen ennek készítményéhez a' Morphinhoz, nyulnunk; de csak nem általános gyógyszer a' Dower pora, — a' környül-állásokhoz képest maga vagy másokkal összekötve, 's különféle adagban.

2) Vegyes közlések kivonatokban.

Gyógyszertudomány.

114) Gyógytanácsnok Dr Günther Kölnben a' bürökfürdőknek foganatokról a' ráknemü bántalmakban igen kedvezőleg fejez ki öntapasztalatánál fogvást magát. A' kóreset egy